

Совета СССР. – 1969. – № 52 (1502). – Ст. 466. **11.** Кримінальний кодекс УРСР : від 28 груд. 1960 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1961. – № 2. – Ст. 14. **12.** Кримінальний кодекс України від 5 квіт. 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25–26. – Ст. 131. **13.** Цивільно-процесуальний кодекс України : від 18 берез. 2004 р. № 1618-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 40–42. – Ст. 492. **14.** The Universal Declaration of Human Rights. Establishing the system. The United Nations and Human Rights. 1945–1995. – N. Y., 1998. **15.** Медичне право України : зб. норм.-правових актів / упоряд. і наук. ред. Н. Б. Болотіна. – К. : Ін Юре, 2001. – 412 с. **16.** Конституція України : від 28 черв. 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141. **17.** Про клятву лікаря : указ Президента України : від 15 черв. 1992 р. № 349 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/349/92>. **18.** Международный кодекс медицинской этики [Електронний ресурс] // Медицинские исследования. – 2001. – № 1. – Режим доступу: <http://www.psychiatry.ua/medical/paper106.htm>.

Надійшла до редколегії 09.08.2012

Актуальность проблемы исследования правовой регламентации медицинской тайны объясняется статистическими данными относительно растущего количества судебных исков по поводу возмещения морального вреда за неправомерное разглашение медицинской тайны. Поэтому очень важно правильно понимать, какая именно информация должна относиться к медицинской тайне, и внести необходимые изменения в нормативные акты в данной сфере.

Actuality of problem of research of legal regulation of medical secret is explained by statistical data of relatively growing amount of court claims concerning the compensation of moral harm for the illegal disclosure of medical secret. Therefore it is very importantly to understand correct, which one information must be referred to a medical confidentiality, and to bring in necessary changes in informing acts in this sphere.

УДК 340.1

В. В. Мурза

ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ НАГЛЯДУ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Уточненню поняття та класифікацію нагляду органів виконавчої влади в сучасних умовах; проаналізовано погляди науковців на проблему поняття та видів нагляду в державі. Визначено значення нагляду органів виконавчої влади.

У Конституції нашої держави закріплено, що Україна є суверенною, незалежною, демократичною, соціальною, а головне, правовою державою [1]. З огляду на означене саме на державу покладено обов'язок забезпечення прав та свобод людини. Забезпечення прав і свобод людини включає чотири напрямки державної діяльності щодо створення умов для здійснення прав і свобод людини: 1) сприяння реалізації прав і свобод (шляхом позитивного впливу

© Мурза В. В., 2012

на формування їх загально-соціальних гарантій); 2) охорона прав і свобод людини (шляхом вжиття заходів, зокрема юридичних, для попередження, профілактики порушень прав і свобод); 3) захист прав і свобод людини (відновлення порушеного правомірного стану, притягнення порушників до юридичної відповідальності) [2, с. 9]; 4) нагляд за дотриманням законів та інших нормативно-правових актів. На виконання останнього завдання в Україні утворено низку державних органів, кожен з яких відповідає за окремий напрямок сфер діяльності держави, шляхом здійснення нагляду в межах своїх повноважень, що обумовлює наявність доволі широкого спектру наглядової діяльності в державі. Форми та види державного нагляду (наглядової діяльності) надають необхідного динамізму трансформаціям, що відбуваються в країні, є одним із вирішальних чинників поглиблення реального демократизму, побудови правової держави та становлення громадянського суспільства. Водночас недоліки та упущення в роботі органів нагляду (одними з яких є й органи виконавчої влади), відсутність координаційного центру та системних розробок з надання методичної допомоги цим органам, їх слабке кадрове забезпечення, нечіткість у визначенні правового статусу, в розмежуванні сфер діяльності, обсягу повноважень і функцій суб'єктів нагляду – все це, безумовно, негативно впливає на ефективність державного управління, унеможливує забезпечення режиму законності, зміцнення дисципліни і правопорядку в масштабах усієї держави [3, с. 3].

Слід відмітити, що докорінні зміни українського суспільства, що розпочалися останнім часом, супроводжуються пошуком нових та апробацією вже протестованих зарубіжними країнами форм і способів взаємодії населення з органами публічної влади у сфері державного управління. Все більшого визнання як у наукових колах, так і серед пересічних громадян набуває той факт, що для належного функціонування та розвитку демократії в Україні краще необхідне оновлення механізму державного нагляду органів виконавчої влади. Крім того, розвиток механізму захисту прав і свобод громадян вимагає цілеспрямованого руйнування певних стереотипів. За минулі роки людина вимушена була примиритися із засиллям бюрократичних зловживань, адміністративної тяганини в органах управління, з безвідповідальністю та безкарністю чиновників. Люди не звикли захищати свої права у стосунках з державними органами та їх посадовими особами [4, с. 168]. Тому питання удосконалення нагляду в державі на сьогодні починає займати чільне місце у вітчизняній політико-правовій практиці. Це пояснюється тим, що зазначена діяльність має на меті спостереження за дотриманням прав і свобод людини, забезпечення порядку, що в даний час є достатньо актуальними для України.

Нагляд в державі, його окремі види, суб'єкти здійснення вже багато років є об'єктом уваги вчених-правників. Серед авторів, чій роботи заслуговують на особливу увагу, можна назвати О. Ф. Андрійко,

О. М. Бандурку, О. М. Головка, Р. І. Денисова, А. А. Кармолицького, В. М. Кампо, А. Т. Комзюка, О. Д. Лазора, О. М. Музичука, Ф. С. Разарьонова, С. Г. Стеценка, М. С. Студеникіну, Х. П. Ярмакі та багатьох інших. Водночас варто зазначити, що перелічені автори торкалися питання нагаду лише у загальному аспекті.

Метою статті є визначення поняття та видів нагаду органів виконавчої влади в сучасних умовах. Для цього планується проаналізувати погляди науковців на дане питання та на підставі аналізу думок науковців та існуючої практики здійснення нагаду органів виконавчої влади визначити характерні види такого нагаду.

Перш за все, визначимося з понятійним апаратом, оскільки від правильності та об'єктивності з'ясування сутності того чи іншого поняття залежить ступінь розробленості досліджуваної проблематики.

Держава відповідно до свого соціального призначення уповноважена здійснювати управління в різних сферах суспільних відносин різними засобами і методами. При цьому поряд із правотворчими, правозастосовними і правоохоронними процесами дедалі більшої актуальності набувають інші специфічні різновиди державної діяльності. У тому числі йдеться і про контрольно-наглядову діяльність держави як специфічний вид державної діяльності, що здійснюють її уповноважені органи.

Варто зазначити, що в науковій літературі термін «нагляд» трактується по-різному. Так, у загальному вигляді термін «нагляд» означає спостереження з метою перевірки, групи осіб, орган для спостереження за ким-небудь (технічний, санітарний, патентний, прокурорський нагляд) [5, с. 214]. Існує точка зору, що нагляд вважається видом контролю.

Більш розширене трактування державного нагаду розкрито в юридичному та великому енциклопедичних словниках відповідно: 1) «державний нагляд – одна з форм здійснення державної влади, забезпечення додержання законів та інших нормативних актів, що видаються органами держави, система державних органів перевірки» [6, с. 69]; 2) одна із форм діяльності державних органів з перевірки законності та обґрунтованості рішень піднаглядних суб'єктів, тобто фактично об'єктів, які мають управлінський орган [7, с. 839]. Також державний нагляд визначено як діяльність, яка спрямована на перевірку роботи органів та осіб з точки зору відповідності її закону та іншим нормативним актам, на видання правоохоронних актів індивідуального значення [8, с. 471–472]. У контексті нагаду органів влади держави Гегель зазначав, що потрібно зрозуміти нарешті, що держава в особі відповідних органів і посадових осіб – це виконавець волі громадян, народу, суспільства, але не навпаки [9, с. 3].

Щодо законодавчого розуміння окресленого поняття, то відповідно до ст. 1 Закону України «Про основні засади державного нагаду (контролю) у сфері господарської діяльності» під державним наглядом розуміється діяльність уповноважених законом центральних органів виконавчої влади, їх територіальних органів, держав-

них колегіальних органів, органів виконавчої влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування в межах повноважень, передбачених законом, щодо виявлення та запобігання порушенням вимог законодавства суб'єктами господарювання та забезпечення інтересів суспільства, зокрема належної якості продукції, робіт та послуг, прийняттого рівня небезпеки для населення, навколишнього природного середовища [10]. Поняття державного нагляду міститься також в законі України «Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції», у ст. 1 якого зазначено, що державний ринковий нагляд – діяльність органів ринкового нагляду з метою забезпечення відповідності продукції встановленим вимогам, а також забезпечення відсутності загроз суспільним інтересам [11].

Тобто в більшості випадків державний нагляд безпосередньо пов'язаний із діяльністю уповноважених органів, одними з яких є органи виконавчої влади. Тим самим нагляд органів виконавчої влади в сучасних умовах є одним із видів державного нагляду, що здійснюється уповноваженими органами виконавчої влади, на підставі й у межах покладених на ці органи прав та обов'язків з метою попередження, виявлення та припинення порушень юридичними особами, їхніми керівниками та іншими посадовими особами, фізичними особами вимог, установлених чинним законодавством України, а також діяльність зазначених уповноважених органів державної влади щодо систематичного спостереження за виконанням обов'язкових вимог, аналізу та прогнозування стану виконання обов'язкових вимог при здійсненні діяльності суб'єктами господарювання, іншими юридичними особами, під час якої органи не втручаються у функціональну діяльність об'єктів такого нагляду.

З наведеного визначення ми бачимо, що нагляд є невід'ємною складовою управління господарською діяльністю. Це підтверджує й думка З. В. Щепановського, який відзначає широкий спектр наукових досліджень у сфері нагляду (контролю) органів виконавчої влади за господарською діяльністю. Так, автор підкреслює, що Х. П. Ярмак висвітлює сутність, правові засади, форми, методи, напрямки та процедуру адміністративно-наглядової діяльності в Україні; С. С. Вітвіцький здійснив дослідження адміністративно-правових проблем державного контролю (нагляду) у сфері ліцензійної діяльності; А. М. Касьяненко досліджувала організацію та здійснення фінансового контролю органами державної податкової служби України; Г. М. Остапович дослідила формування та функціонування механізму регулювання державного контролю на ринку цінних паперів; О. Б. Німко присвячує окремий підрозділ своєї дисертації питанням адміністративно-правового статусу суб'єктів державного молодіжного житлового кредитування [12, с. 136–137]. Ще можна навести дуже багато прикладів дослідження нагляду в різних сферах.

Загалом, на думку А.А. Бровій, можна навести такі види державного нагляду в сучасних умовах: прокурорський нагляд, який

покладений на органи прокуратури України; державний санітарно-епідеміологічний нагляд; державний протипожежний нагляд; державний фінансовий нагляд; державний нагляд за безпекою дорожнього руху; державний геодезичний нагляд; державний екологічний нагляд; адміністративний нагляд за особами, які звільнені з місць позбавлення волі; адміністративний нагляд за дотриманням дозвільних та ліцензійних умов та інші види нагляду [13, с. 46]. На нашу думку, цей поділ є узагальнений та не системний і потребує уточнення залежно від об'єкта наглядової діяльності. Так, за цим критерієм види нагляду органів виконавчої влади в сучасних умовах можна поділити на: а) нагляд у сфері економіки (у сфері управління фінансами; у сфері управління господарською діяльністю; у сфері управління промисловістю; у сфері управління торгівлею; у сфері управління регіональним розвитком, будівництвом і житлово-комунальним господарством; у сфері управління агропромисловим комплексом; у сфері управління природними ресурсами й охороною навколишнього середовища; у сфері управління комунікаціями; у сфері управління зовнішньоекономічною діяльністю); б) нагляд за соціально-культурною сферою (у галузі освіти та науки, нагляд у сфері культури та мистецтв; у сфері охорони культурної спадщини, вивезення, ввезення і повернення культурних цінностей; у сфері міжнаціональних відносин, релігії та захисту прав національних меншин України; у сфері туризму, нагляд у сфері охорони здоров'я, нагляд у сфері медичного обслуговування й здійснення державного санітарного нагляду; у сфері фізичної культури та спорту; у сфері охорони здоров'я, нагляд у сфері пенсійного забезпечення; у сфері охорони праці, нагляд у сфері соціального захисту населення); в) нагляд за адміністративно-політичною діяльністю (за національною безпекою та обороною; у воєнній сфері; у сфері оборони і військового будівництва; у сферах міграції (імміграції та еміграції), громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців; у сфері інформаційної безпеки; у сфері цивільного захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій, рятувальної справи, техногенної, пожежної і промислової безпеки; у сфері управління охороною державного кордону; у сфері забезпечення громадської безпеки та правопорядку; у сфері управління юстицією; у сфері управління нотаріатом і органами реєстрації актів громадянського стану; у сфері захисту персональних даних; у сфері управління закордонними справами; у сфері зовнішніх зв'язків України; у сфері управління зовнішніми економічними зв'язками; у сфері культурно-гуманітарного співробітництва). Крім того, залежно від напрямків нагляду щодо дотримання прав громадян, органи виконавчої влади можуть здійснювати нагляд: за дотриманням особистих (громадянських) прав та свобод; за дотриманням політичних прав та свобод; за дотриманням соціально-економічних прав та свобод; за дотриманням культурних прав та свобод; за дотриманням екологічних прав та свобод; за дотриманням інших прав.

Необхідно відзначити, що, на нашу думку, враховуючи різноманітність сфер державного нагляду, які здійснюються сьогодні органами виконавчої влади, доцільно для ефективного здійснення такого нагляду розробити загальні для всіх уповноважених суб'єктів державного нагляду методичні рекомендації щодо його здійснення. При цьому під час створення рекомендацій щодо формування системи нагляду в Україні необхідно враховувати вже існуючі види, форми нагляду, які закріплені на нормативно-правовому рівні, а також потребу в інформаційно-організаційному забезпеченні органів виконавчої влади в сучасних умовах.

Підбиваючи підсумок нашого дослідження, слід зазначити, що ефективний механізм забезпечення та реалізації державного нагляду органами виконавчої влади спрямований, перш за все, на [14]: підтримання законності і дисципліни та припинення порушень з боку юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців; застосування заходів з ліквідації причин і умов, які породжують ці правопорушення; відновлення порушених прав і законних інтересів громадян, громадських організацій; покарання осіб, винних у порушенні законності та дисципліни; створення атмосфери неминучості покарання за порушення вимог законності та дисципліни; виховання громадськості в дусі суворого дотримання державної дисципліни.

Список літератури: 1. Конституція України : прийн. на 5-й сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141. 2. Рабінович П. М. Права людини і громадянина у Конституції України (до інтерпретації вихідних конституційних положень) / П. М. Рабінович. – Х. : Основа, 1997. – 242 с. 3. Беляев В. П. Контроль и надзор как формы юридической деятельности: вопросы теории и практики : автореф. дис. на соиск. ученой степени д-ра юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теория и история права и государства; история правовых учений» / Беляев Валерий Петрович. – Саратов, 2006. – 55 с. 4. Барабаш Ю. Сутність громадського контролю в Україні / Ю. Барабаш, К. Павшук // Правничий часопис Донецького університету. – 2010. – № 1 (23). – С. 168–175. 5. Малиновський В. Я. Державне управління : навч. посіб. / В. Я. Малиновський. – Луцьк : Вежа, 2000. – 558 с. 6. Юридический энциклопедический словарь / [Т. Е. Абова, А. Б. Альтшулер, Г. П. Аринушкин и др.] ; под ред. А. Я. Сухарева. – М. : Сов. Энциклопедия, 1987. – 528 с. 7. Большой энциклопедический словарь / [под ред. Ю. В. Прохорова]. – 3-е изд. – М. : БРЭ, 2000. – 848 с. 8. Советское трудовое право / под ред. А. Д. Зайкина. – М. : Юрид. лит., 1981. – 544 с. 9. Беляев В. П. Общественный контроль в современной России / В. П. Беляев // Конституционное и муниципальное право. – 2006. – № 6. – С. 2–6. 10. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності : закон України від 5 квіт. 2007 р. № 877-V // Відомості Верховної Ради України. – 2007. – № 29. – Ст. 389. – Редакція від 6 серп. 2011 р. 11. Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції : закон України від 2 груд. 2010 р. № 2735-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 21. – Ст. 144. 12. Щепановський З. В. Система органів державного нагляду (контролю) за будівництвом житла в Україні / З. В. Щепановський // Право і Безпека. – 2010. – № 3 (35). – С. 136–143. 13. Бровій А. А. Адміністративно-організаційні засади контролю і нагляду в забезпеченні законності виконання трудових відно-

син / А. А. Бровій // Право і Безпека. – 2011. – № 5 (42). – С. 46–52. 14. Шморгун О. С. Контроль і нагляд як важливі складові діяльності органів публічного управління [Електронний ресурс] / О. С. Шморгун // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – № 19. – 2008. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/bozk/19text/g19_17.htm.

Надійшла до редколегії 25.08.2012

Уточнены понятие и классификация надзора органов исполнительной власти в современных условиях; проанализированы взгляды учёных на проблему понятия и видов надзора в государстве. Определено значение надзора органов исполнительной власти.

A concept and classification of supervision of executive power bodies in modern conditions are specified; the views of scientists on the problem of concept and types of supervision in the state are analysed. The value of supervision of executive power bodies is certain.

УДК 342.565.2

С. В. Пілюк

ЕЛЕМЕНТИ ЮРИДИЧНОГО СТАТУСУ ОРГАНІВ КОНСТИТУЦІЙНОЇ ЮСТИЦІЇ

Статтю присвячено встановленню особливостей юридичного статусу органів конституційної юстиції та визначенню його елементів. Досліджено конституційно-правовий статус як юридичну категорію. Визначено складові юридичного статусу органу конституційної юстиції, що дозволяють виявити всі сторони функціонування цієї владної інституції. Особливу увагу приділено юрисдикції як особливому різновиду компетенції органів конституційної юстиції та провідному елементу їх правового статусу.

Вирішення проблеми побудови ефективного органу конституційної юрисдикції в Україні залежить від багатьох чинників і не лише політико-правових, хоча їх вплив інколи є визначальним. Необхідно запровадити оптимальну модель діяльності Конституційного Суду як гаранта забезпечення конституційного ладу, чітко визначивши місце Конституційного Суду в системі органів державної влади, окресливши його конституційно-правовий статус. Оскільки такі складні, концептуальні завдання не можна вирішити без урахування надбань світової наукової думки щодо сутності конституційного судочинства, формування чітких теоретичних підходів щодо особливостей відправлення конституційного правосуддя, забезпечення його ефективності, то актуальність їх дослідження не викликає жодних сумнівів.

Слід зазначити, що значний внесок у вивчення правового статусу органів державної влади зробили вчені багатьох європейських держав, у тому числі: С. А. Авак'ян, Н. О. Богданова, Б. М. Габричідзе, М. Капелетті, Б. М. Лазарев, О. В. Марцеляк, Н. О. Миха-
© Пілюк С. В., 2012